

درس دوم

رزم رستم و اسفندیار

واژگان

۱- با توجه به مفهوم اشعار و عبارات زیر، معنی واژه های مشخص شده را بنویسید.

الف) برین رزمگه شان به جنگ آوریم / خود ایدر زمانی درنگ آوریم

پاسخ. ایدر: اینجا، اکنون

ب) که چندین بیچم که اسفندیار / مگر سر بیچاند از کارزار

پاسخ. بیچم: اصرار می کنم / سر بیچاند: منصرف شود.

پ) کمندی به فتراک زین بریست / بر آن باره ی پیل پیکر نشست

پاسخ. فتراک: ترک بند / باره: اسب

ت) گرفتند زان پس دوالِ کمر / دو اسب تکاور فرو برده سر

پاسخ. دوال: تسمه / نگاور: تیزرو

ث) فراموش کردی تو سگزی مگر / کمان و بر مرد پرخاشخر

پاسخ. سگزی: سیستانی / پرخاشخر: جنگجو، پرخاشجو

ج) خرد را مکن با دل اندر مَغاک

پاسخ. مَغاک: گودال، حفره، دخمه، مجازاً به معنای گور، قبر

چ) همی گفت کای پاک دادار هور / فزاینده ی دانش و فرّ و زور

پاسخ. هُور: خورشید، مهر، شید / فرّ: شکوه، عظمت

ح) اگر جنگ خواهی و خون ریختن / برین گونه سختی برآویختن

پاسخ. برآویختن: درگیر شدن، جنگیدن

خ) پراگنده گشتند ز آوردگاه / غمی گشته اسبان و مردان تباه

پاسخ. غمی: خسته

د) همی راند تیر گز اندر کمان

پاسخ. راند: قرار داد.

معنی اشعار

۲- همی راند تیر گز اندر کمان سر خویش کرده سوی آسمان

پاسخ. رستم در حالی که سر خود را به طرف آسمان گرفته بود و از خداوند کمک می خواست، تیر را در کمان قرار داد.

۳- خم آورد بالای سرو سهی از او دور شد دانش و فرهی

پاسخ. اسفندیار که مانند سروی بلند و خوش قامت بود به زمین افتاد و همه ی شکوه و عظمتش از بین رفت.

۴- به بادآفره این گناهم مگیر تویی آفریننده ی ماه و تیر

پاسخ. خداوندا، ای کسی که آفریننده ی (ماه ، تیر) و همه ی هستی می باشی به سبب این گناه مرا مجازات نکن

۵- ز نیرنگ زالی بدین سان درست وگرنه که پایت همی گور جُست

پاسخ. اسفندیار به رستم می گوید: «تو به واسطه ی حيله و نیرنگِ زال تا حالا زنده مانده ای و گرنه تاکنون مرده بودی.»

۶- بترس از جهاندار یزدان پاک خرد را مکن با دل اندر مَغاک

پاسخ. رستم در پاسخ می گوید: «از خداوند پاک بزرگ بترس و عقل و احساس خود را تباه نکن .» (عقلت را به دست احساس مده و خود را خوار مکن.)

۷- کف اندر دهانشان شده خون و خاک همه گیر و برگستوان، چاک چاک

پاسخ. در حالی که بر اثر درگیری، دهانشان پر از خاک و خون و تمام لباس های جنگی آن ها پاره شده بود.

۸- کمندی به فتراک زین بر بست بر آن باره ی پیل پیکر نشست

پاسخ. رستم کمندی را به ترک بند اسبش بست و خود نیز بر آن اسب تنومند نشست.

۹- پیامد چنان تا لب هیرمند همه دل پر از باد و لب، پر ز پند

پاسخ. رستم با چنین حالتی تا ساپاسخ رود هیرمند پیش آمد؛ در حالی که از وضعیت پیش آمده متأسف بود و زیر لب پند و اندرز زمزمه می کرد.

۱۰- نهاد آن بن نیزه را بر زمین ز خاک سیاه اندر آمد، به زین

پاسخ. اسفندیار انتهای نیزه را به زمین زد و از زمین بر روی اسب پرید.

۱۱- کمان را به زه کرد و آن تیرِ گز که پیکانش را داده بُد آب زر

پاسخ. کمان خود را آماده کرد و تیری که نوکش را با سم آلوده کرده بود، در کمان قرار داد.

۱۲- بکویمت زین گونه امروز، یال کزین پس نبیند تو را زنده، زال

پاسخ. اسفندیار گفت: «امروز تو را به شکلی از بین خواهم برد که دیگر اثری از تو باقی نماند و حتی زال هم تو را زنده نبیند.»

درک مطلب و خودآزمایی

۱۳- بیت «بر آن گونه رفتند هر دو به رزم/ تو گفتی که اندر جهان نیست بزم» چه مفهومی دارد؟

پاسخ. مفهوم بیت «بر آن گونه رفتند هر دو به رزم / تو گفتی که اندر جهان نیست بزم» آن است که به قدری این جنگ سخت و ترسناک است که دیگر هیچ گونه شادی و نشاط در جهان نخواهد بود.

۱۴- در کدام بیت به قدرتمندترین بودن هر دو جنگجو اشاره شده است؟

چو شیران جنگی برآشوفتند / پر از خشم، اندام ها کوفتند

همان دسته بشکست گرز گران / فروماند از کار، دست سران

همی زور کرد این برآن، آن بر این / نجنبید یک شیر بر پشت زین

پراگنده گشتند ز آوردگاه / غمی گشته اسپان و مردان، تباه

پاسخ. در بیت «همی زور کرد این، بر آن، آن بر این / نجنبید یک شیر بر پشت زین» بیانگر قوی بودن هر دو جنگجو می باشد.

۱۵- در بیت «من امروز نز بهر جنگ آمدم/ پی پوزش و نام و ننگ آمدم» منظور رستم چیست؟

پاسخ. منظور رستم در بیت «من امروز نز بهر جنگ آمدم/ پی پوزش و نام و ننگ آمدم» آن است که هدف او جنگیدن و مبارزه نیست؛ بلکه برای حفظ آبروی خود و عذرخواهی آمده است.

۱۶- در ابیات:

چو نزدیک گشتند پیر و جوان / دو شیر سرافراز و دو پهلوان

خروش آمد از باره ی هر دو مرد / تو گفتی بدرید دشت نبرد

الف) مقصود از پیر و جوان چه کسانی هستند؟

پاسخ. پیر رستم و جوان اسفندیار است.

ب) در بیت دوم، کدام یک از زمینه های حماسه دیده می شود؟

پاسخ. خرق عادت وجود دارد.

۱۷- با توجه به ابیات زیر به سؤالات پاسخ دهید.

فراموش کردی تو سگزی مگر کمان و بر مرد پرخاشخر

ز نیرنگ زالی بدین سان درست وگرنه که پایت همی گور جُست

بکوبمت زین گونه امروز، یال کزین پس نبیند تو را زنده زال

الف) اسفندیار، علت قوی و سالم و زنده بودن رستم را چه می داند؟

پاسخ. اسفندیار علت قوی، سالم و زنده بودن رستم را نیرنگ و حيله ی زال می داند.

ب) چرا اسفندیار رستم را سگزی خطاب کرده است؟

پاسخ. چون اسفندیار قصد تحقیر رستم را دارد و غرض از سگزی، تنها سیستانی نیست بلکه او را سگ خطا می کند. (مانند سگ زندگی می کند.)

پ) اسفندیار، رستم را با چه عباراتی تهدید می کند؟

پاسخ. اسفندیار می گوید که گردنت را خواهم شکست به گونه ای که پدرت تو را زنده نبیند «بکوبمت زین گونه امروز یال/ کزین پس نبیند تو را زنده زال»

۱۸- مصرع «همه دل پر از باد و لب پر ز پند» بیانگر چه حالتی است؟

پاسخ. مصرع «همه دل پر از باد و لب پر ز پند» بیانگر تأسّف و ناراحتی رستم است که ناخواسته وارد این جنگ شده است.

۱۹- کدام یک از زمینه های حماسی در بیت زیر دیده می شود؟

پاسخ. در بیت «ز نیرنگ زالی بدین سان درست/ و گرنه که پایت همی گور جست» بیانگر خرق عادت است.

آرایه های ادبی

۲۰- در ابیات زیر چه آرایه هایی وجود دارد؟

الف) خروش آمد از باره ی هر دو مرد تو گفתי بدرید دشت نبرد

ب) خروشید کای فرّخ اسفندیار هماوردت آمد، بر آرای کار

پ) ز سُم ستوران در این پهن دشت زمین شش شد و آسمان گشت هشت

پاسخ. در بیت «الف» مصرع دوم «تو گفتی بدرید دشت نبرد» اغراق وجود دارد. در بیت «ب» در مصرع دوم برآرای کار کنایه از این که آماده ی جنگ شو. در بیت «پ» واج آرایی در /س/ و /ش/ و در مصراع دوم اغراق وجود دارد.

۲۱- در بیت زیر چند نوع جناس وجود دارد، آن ها را مشخص کنید.

چو تهمتن گز اندر کمان راند زود بدان سان که سیمرغ فرموده بود

پاسخ. در مصرع اول، کلمه ی گز مجاز از تیر، است.

پ) بیامد چنان تا لب هیرمند همه دل پر از باد و لب، پر ز پند

پاسخ. کلمه ی لب در مصراع اول به معنای ساپاسخ و کنار و در مصراع دوم معنای لب و دهان می دهد که در این صورت جناس تام هستند.

ت) چو نزدیک گشتند، پیر و جوان دو شیر سرافراز و دو پهلوان

پاسخ. در مصرع دوم بیت آخر شیر، استعاره از دو جنگجو است و بین «شیر» و «پیر» جناس ناقص وجود دارد.

۲۳- در بیت «کف اندر دهانشان شده خون و خاک/ همه گبر و بر گستوان چاک چاک» چه آرایه ای وجود دارد.

پاسخ. در بیت «کف اندر دهانشان شده خون و خاک / همه گبر و بر گستوان چاک چاک» بن کلمات کف و دهان، مراعات نظیر و بین کلمات چاک و خاک جناس ناقص وجود دارد.

۲۴- کلمه ای که در مصراع مقابل، مشخص شده کنایه از چیست؟ بخندید و گفت : اینک آراستم/ بدان گه که از خواب برخاستم.

پاسخ. در مصراع اول (آراستم) کنایه از آماده بودن برای جنگ است.

۲۵- کدام آرایه ادبی، مناسب ترین وسیله برای آفریدن صحنه های حماسی است؟

پاسخ. مناسب ترین آرایه برای آفریدن صحنه های حماسی، اغراق است.

تاریخ ادبیات

۲۶- یکی از زمینه های اصلی حماسه «زمینه ی داستانی» است؛ آن را توضیح دهید.

پاسخ. منظور از داستانی بودن، آن است که هر حماسه در بستری از حوادث شکل می گیرد.

۲۷- حماسه چه نوع شعری است؟ آن را تعریف کنید.

پاسخ. حماسه شعری است داستانی- روایی با زمینه ی قهرمانی و رنگ قومی و ملی که در آن، حوادث، بیرون از حدود عادت جریان دارد.

۲۸- زمینه ی قهرمانی و زمینه ی ملی حماسه شامل چه ویژگی هایی است؟

پاسخ. در زمینه ی قهرمانی شاعر با بهره گیری از واژگان و زبان حماسی می کوشد، انسانی را به تصویر بکشد که از نظر توانایی های جسمی و روحی از دیگران ممتاز باشد و در زمینه ی ملی شامل تاریخ تخیل یک قوم است، شاعر حماسه سرا بر آن است که اخلاق فردی و اجتماعی و عقاید فکری و مذهبی یک ملت را در قالب حوادث قهرمانی و در بستر واقعیات به نمایش گذارد.